

Título: *La construcción del conocimiento profesional docente*
Autor: Lourdes Montero
Editorial: Homo Sapiens Ediciones, Buenos Aires
Núm. pp.: 236
Tamaño: 22 x 15

Vivimos nun momento de constantes reformas educativas. Unhas reformas que se van sucedendo de forma rápida tal e como acontece na política, na sociedade, na tecnoloxía... De feito, a educación non se pode esquecer da realidade social na que está inmersa.

Pero este interese polas reformas educativas con frecuencia non é o produto dunha reflexión sosegada, dunha avaliación contrastada do propio sistema educativo, senón que está motivada por cambios políticos. Existe no noso país unha forte carga política sobre a educación, o que determina que cando un goberno consegue unha maioría absoluta asuma o dereito inescusable de cambiar o sistema, tanto se acada o consenso social como se non.

Toda modificación afecta, non só á súa estrutura organizativa, curricular, de títulos, de procesos de avaliación, etc., implica tamén os profesionais do campo da educación, que non soamente teñen que se adaptar ós cambios estruturais. Deben tamén preocu-

parse pola súa situación profesional, pola súa formación inicial e continua, polo papel que teñen que desempeñar nun contexto que nunca é estático porque a sociedade, os avances dos coñecementos, a esixencia dunha mellor calidade da formación presentan novos retos.

A obra da profesora Lourdes Montero leva por título *La construcción del conocimiento profesional del docente*. Precisamente, a figura do docente ten unha particular importancia en toda transformación que se pretenda realizar no campo da educación formal.

A autora xa declara nas primeiras páxinas que nestes últimos anos se está a producir un cambio na investigación sobre o ensino que se traslada desde a importancia do comportamento dos profesores (a súa actuación na aula) ó interese polo coñecemento, crenzas, sentimentos, emocións que están presentes na súa actividade profesional. En consecuencia, prodúcese un desprazamento do interese por indagar e defi-

nir o que os profesores necesitan coñecer (conceptos, procedementos e valores) e a formación para conseguilo, cara a un aspecto máis particular: qué coñecen os profesores e os procesos polos que adquiren ese coñecemento.

A obra, polo tanto, ten como obxectivo principal a indagación sobre a construción profesional docente. Para profundar neste ámbito específico estrutúrase en tres amplos capítulos: evolución do valor do coñecemento no ámbito da formación do profesorado; a súa reivindicación no territorio da profesión docente e, finalmente, a súa consideración como obxecto de estudo.

No primeiro capítulo afróntase a formación e o desenvolvemento profesional do profesorado “de onte a hoxe”. Punto de partida é a constatación do interese pola formación dos docentes atribuída á importancia que teñen os profesores na calidade do sistema educativo mediante a súa actividade de ensinanza.

Esta formación preséntase hoxe como un cruzamento de camiños disciplinares que pode interesar e ser traballada por outros profesionais e especialidades científicas, se ben na didáctica se sitúa o punto neurálxico. Un punto ou unha referencia que non deben negar a autonomía do propio campo da formación do profesorado que pode servir, ó mesmo tempo, para integrar na práctica outros ámbitos de coñecemento.

Unha autonomía para a que se reivindica unha denominación propia

de “formación e desenvolvemento profesional”, que fronte á racionalidade técnica se debe orientar hoxe —a influencia do pensamento de Schön resulta evidente— cara a unha forma de racionalidade práctica como marco alternativo e integrador da formación do profesorado.

Asumindo de partida estes presupostos epistemolóxicos básicos, o capítulo segundo introdúcenos en cuestións máis pragmáticas e de maior debate social sobre a profesionalización docente, que se atopa con determinados aspectos problemáticos: a orixe social dos aspirantes que, con carácter xeral, pertencen á clase media, media-baixa ou baixa; a feminización do ensino, o salario e, finalmente, a cualificación académica esixida. Esta última é a que nestes momentos está xerando un debate e unha reivindicación importante no conxunto do Estado. Trátase de elevar o seu nivel de formación de diplomatura a licenciatura, nun momento en que as denominadas Escolas de Formación do Profesorado están maioritariamente integradas nas Facultades de Ciencias da Educación.

Este novo contexto de maior nivel formativo, aínda que se considere positivamente nun futuro próximo, non obvia outras cuestións problemáticas: a mellora profesional e o denominado “malestar docente”.

No primeiro caso, a profesión docente padece a circunstancia de ser unha “carreira plana”, como di a autora. Desde o principio, os profesores

novos, así como os máis experimentados, asumen as mesmas responsabilidades e, co paso do tempo, a mellora profesional a penas existe. No caso de se producir, normalmente é o resultado do abandono do nivel educativo no que traballa o profesor. Expresado na xerga dos propios profesores, esta situación denomínase “desertar do xiz” cando se pasa a ocupar outras actividades sen contacto coa realidade da aula.

En canto ó malestar docente, unha expresión para algúns pertinente e para outros un tanto alarmista, non está presente só nesta profesión. Afecta a outros moitos ámbitos profesionais. Resulta con todo inquietante nos últimos tempos coa ampliación dos anos de formación obrigatoria e a súa extensión a toda a poboación. Na obra, en todo caso, este síntoma serve como referencia básica para propoñer novas pautas de formación do profesorado, prestándolles unha maior atención ós contidos da formación desde un enfoque humanista, así como á investigación ó redor do desenvolvemento profesional como autoconhecimento e progresión persoal.

Ó ser unha das funcións básicas da profesión docente as actividades relacionadas co ensino, recóllese no último capítulo un amplo estudio sobre “aprender a ensinar”. Está estruturado en catro aspectos fundamentais: orixes do coñecemento profesional para o ensino; un estudio das diversas contribucións de distintos autores (Elbaz, Connell, Cladinin e Schön) completado

sobre o coñecemento didáctico do contido (baseándose fundamentalmente na contribución de Schulman) para concluír con dous apartados dedicados especificamente ó coñecemento e acción dos profesores e a unha análise para a mellora do seu ensino e formación.

Neste último apartado formúlase un dos retos de futuro para a preparación profesional dos docentes. Nela, ademais doutras cuestións, insítese en tomar como referencia a práctica profesional como fonte de elaboración do saber, o que implica demandar unha estreita relación entre este e a acción. A reflexión entre eses dous ámbitos propónse como base fundamental para calquera cambio e mellora cualitativa do ensino. Pero para que isto ocorra cómpre que cada profesor se converta nun profesional reflexivo, un investigador da práctica “capaz de mediar na interacción cos seus alumnos, de colaborar con outros profesionais, de tomar decisións curriculares...”.

Nesta obra atopamos non só propostas epistemolóxicas e un estudio preciso da formación docente. Ten o mérito de que, a partir destes supostos, se nos ofrece un modelo de formación, tanto para mellorar o ensino como para a formación do profesorado.

Moito queda por facer neste ámbito para romper vellos esquemas e prácticas que non van na liña de reivindicar a profesión docente e, sobre todo, de impulsar un novo xeito da formación que ten moito máis que ver coa

“reflexión e interacción” que cos simples contidos e técnicas sen por iso renunciar á súa relativa funcionalidade.

En último termo, para apurar a investigación sobre o coñecemento dos profesores e as súas implicacións para a aprendizaxe do ensino recórrase a catro imaxes: os profesores como aprendices activos que constrúen a súa propia comprensión; os profesores deberían

ser “habilitados” e tratados como profesionais; a formación do profesorado debe situarse na práctica e, finalmente, os formadores do profesorado deberían tratar os profesores como eles esperan que estes traten os seus alumnos.

Agustín Requejo Osorio
Universidade de Santiago
de Compostela

